

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Σε ἀφοσίωσιν Κωστῆ
ὑπο *Στῆν Βασιλείου*

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Δ. ΡΕΔΙΑΔΟΥ

μολὴ μολῶν ἔργου

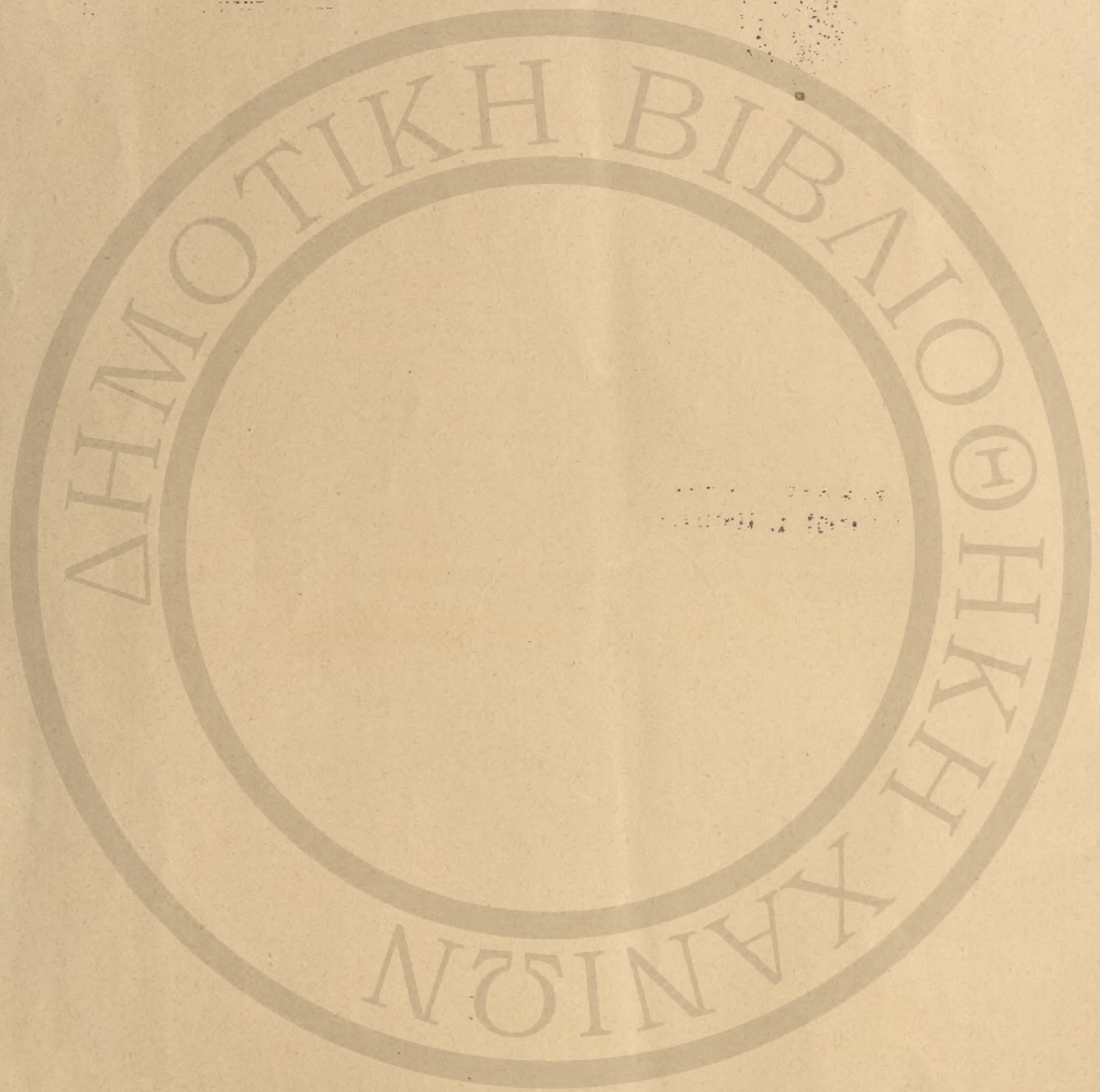
Περικλέου

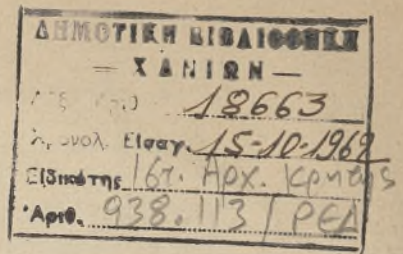

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ 1931

1932

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΛΕΘΕΡΙΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
1864 - 1933

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Αί περί τοῦ Κρητικοῦ Λαβυρίνθου πληροφορίες ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἀσαφεῖς ὅσον ἀφορᾷ οὐ μόνον τὸ εἶδος τῆς κατασκευῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν καὶ αὐτὴν τὴν θέσιν αὐτοῦ¹.

Κατὰ τὸν Εὐστάθιον (Παρεκβ. 38 καὶ ἐφ.) ἦτο ὁ Λαβύρινθος «σπήλαιον ὑπόγειον κρητικὸν πολυέλικτον», «εἶδος τι κοιλίας ὑπογείου ἢ καὶ ὑπονόμου μετ' ἀδιεξόδων», ἢ ἄλλως (Μέγ. Ἐτυμ. 554, 27) «σπήλαιον ἀντροῶδες, δύσκολον περὶ τὴν κάθοδον καὶ δυσχερὲς περὶ τὴν ἀνοδον». Καὶ παρὰ τοῦ Κεδρηνοῦ (Cedrenus, 68), λέγοντος ὅτι ὁ Μινώ-

ταυρος «φεύγει πρὸς τὴν λαβυρίνθιον χώραν καὶ ἐν σπηλαίῳ λανθάνει κρυβεῖς», ἐκλαμβάνεται ὁ Λαβύρινθος ὡς σπήλαιον, εὐρισκόμενον ἐν Γόρτυνι, ὃ δὲ Κλαύδιος (cons. Hon. 18,634), καίπερ κυμαινόμενος ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τοῦ Λαβυρίνθου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Πausανίαν (E, 27, 10), τὸν Πλούταρχον (Θησ. 16), τὸν Σενέκαν (Epist. XLIX, 7) καὶ ἄλλους ὀρίζοντας τὴν θέσιν του ἐν Κνωσῶ, προφανῶς ὑπονοεῖ σπήλαιον. Ὁ Στράβων ἐπίσης (H', 2), ὡς σπήλαιον ἐκλαμβάνει τὸν Λαβύρινθον, ἀφοῦ τὸν παρ' αὐτοῦ ἀναφερόμενον Λαβύρινθον τῆς Ναυπλίας θεωρεῖ κατασκευασμένον ἐν τοῖς παρ' αὐτὴν σπηλαίοις, ἐντεῦθεν δ' ὁ Hœck (Kreta, I, 657) νομίζει τὸν Λαβύρινθον, ὡς συνδεόμενον πρὸς τὰ εἰς θρησκευτικὴν λατρείαν ἀφιερωμένα σπήλαια.

¹ Πρβ. Stoll, Fabricius καὶ Hœfer ἐν Roscher Mythol. Lex. II 2, 1778 κέ.

Ἀντιθέτως, ἄλλαι πηγαὶ φέρουν τὸν Λαβύρινθον ὡς κτίριον. Ὁ αὐτὸς Κλαύδιος, ὅταν τοποθετῇ αὐτὸν εἰς τὴν Κνωσόν, ὀνομάζει αὐτὸν «tecta», στέγας, ὁ δὲ Ὀβίδιος (Met. VIII, 157) «multiplex domus cum coectis tectis» καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος (III, 11, ὁμ. 15) «μέγαν τινὰ οἶκον», ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Πausanίας (I, 27, 10), καίτοι διὰ τῶν λέξεων «οἶκος», «οἶκημα», θὰ ἠδύνατο νὰ νοηθῇ γενικῶς τὸ ἐνδιαίτημα, ἀφ' οὗ οἱ Λαβύρινθοι ἀναφέρονται ὡς «οἰκοδομητοὶ» (Εὐστ. ἔ. ἀ.) Ὁ Πομπώνιος Μέλας (I, 56) ἀναφέρει Λαβύρινθον ἐκτισμένον μὲ στήλας καὶ τοίχους καὶ ὁ Πλούταρχος (ἔ. ἀ.) ὅτι εἶχεν οὗτος «πύλας», ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Πλίνιος (N. H. 36, 13 καὶ 85), βεβαιῶν διὰ τὸν κρητικὸν Λαβύρινθον ὅτι εἶχεν οὗτος καταστροφῇ πρὸ αὐτοῦ, ἐνῶ τὸ σπήλαιον τῆς Γόρτυνος σφίζεται ἀκόμη σήμερον. Παρομοίως ὁ Στράβων (IZ', 37) ὡς κτίριον περιγράφει τὸν Λαβύρινθον.

Εἶναι ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Λαβυρινθοῦ ἀπεδίετο οὐ μόνον εἰς σπήλαια ἀλλὰ καὶ εἰς κτίρια, προφανῶς διότι ἀμφοτέρω, τὰ τε σπήλαια καὶ τὰ κτίρια ταῦτα εἶχον ἀναμφιβόλως κοινόν τινα χαρακτῆρα.

Εἴτε ὅμως εἰς τὴν λυδικὴν ἢ καρικὴν λέξιν «λάβρυς», σημαίνουσιν πέλεκυν, ἀναγάγωμεν τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως «Λαβυρινθοῦ», ὡς δέχεται ὁ Sir Arthur Evans (Journal of Hellenic Studies, XXI, 109, 298), εἴτε εἰς τὴν «λαύραν» ἢ «λάβραν», σημαίνουσιν δίοδον, ὡς νομίζει ὁ Burrows (The Discoveries in Crete, 110), προέχει, νομίζω, πάντως ὁ στρατιωτικὸς μᾶλλον χαρακτῆρ τῆς λέξεως, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄν, ὡς τινες ἰσχυρίσθησαν, ἢ λέξις ἀπέκτησε κατόπιν καὶ θρησκευτικὴν ἔννοιαν. Ὁ πέλεκυς, γεωργικὸν ἐργαλεῖον, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς πολεμικὸν τοιοῦτο, ὡς γενικῶς συμβαίνει εἰς τοὺς πρωτογενεῖς λαούς, αἱ δὲ δίοδοι, μάλιστα αἱ στεναὶ καὶ σκοτειναί, καθιστῶσι τὴν ἄμυναν τῶν ὀλίγων ἐναντι τῶν πλείονων πολλῶ εὐχερεστέραν. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἡ λέξις Λαβύρινθος ἀπεδίετο εἰς εἰδικὸν τρόπον ἀμύνης, ὅστις, ἐφαρμοσθεὶς ἐν ἀρχῇ εἰς τὰ σπήλαια, μετηνέχθη κατόπιν καὶ εἰς τὰ κτίρια καὶ συνεπῶς φαινομενικῶς μόνον αἱ ὡς ἄνω πηγαὶ διύστανται ἀλλήλων, ἐνῶ πράγματι αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς διάφορα χρονικὰ σημεῖα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἰδέας τοῦ Λαβυρινθοῦ.

Οἱ παλαιότεροι νεολιθικοὶ κάτοικοι τῆς Κρήτης εὗρον ἐκεῖ τὰ ὑπολείμματα τῶν παλαιολιθικῶν τρωγλοδυτῶν τῆς τεταρτογενοῦς ἐποχῆς, οὗς συναντῶμεν ἐν Παλαιστίνῃ, Φοινίκῃ καὶ ἀλλαχοῦ, διαι-

τωμένους ἐντὸς σπηλαίων. Οἱ ἱστορικοὶ ἀκόμη Κρητῆς διετήρουν τὰ ἱερὰ αὐτῶν σπήλαια, ὡς οἱ Χετῖται καὶ οἱ τρωγλοδυτῆς τῆς αὐρηλιανῆς καὶ μαγδαληναίας ἐποχῆς, ἀναφέρεται δ' ὅτι ὁ παλαιότερος Μίνως πρῶτος ἔκτισε πόλεις ἐν Κρήτῃ. Ἀναμφιβόλως ἡ ἰδέα τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐνδιαιτημάτων τῶν ἐκείνων, τῶν σπηλαίων, κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν ἄλλων φυλῶν ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τοιούτων ἐν τῇ νήσῳ ἢ καὶ ἔξωθεν εἶχεν ἀπασχολῆσαι ἔκτοτε τοὺς παλαιότερους κατοίκους τῆς νήσου.

Οὐδὲν ὅμως ἀσφαλέςτερον καὶ προχειρότερον μέσον τοιαύτης ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῶν σπηλαιῶν ἐνδιαιτημάτων τῶν ὑπῆρχε διὰ τοὺς Κρητῆς, εἰ μὴ, τοῦτο μὲν ἢ ὅσον ἐναντι βαθυτέρα διόρυξις τῶν σπηλαίων τῶν, τοῦτο δὲ ἢ διασκευὴ τῶν εἰς αὐτὰ προσβάσεων στενῶν καὶ πολυελίκτων, ἐνθα ἡ ἄμυνα εἰς τὰς πολλαπλᾶς διόδους καθίστατο εὐκολωτέρα, διότι ἡ στενότης τῶν διαδρόμων δὲν ἐπιτρέπει εἰ μὴ τὴν ἀνὰ ἓνα μόνον εἴσοδον τῶν ἐπιδρομῶν καὶ μάλιστα εἰς μέρος σκοτεινόν, πλησσομένων καὶ ἐκ τῶν πλαγίων διαδρόμων. Οἱ πολυαριθμοὶ καὶ ἀδιέξοδοι ἐλιγμοὶ τῶν διαδρόμων τούτων οὐ μόνον τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀμυνομένων καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐστίας καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν πρόσβασιν ἐδυσχεραίνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον τῶν ἐπιδρομῶν καθίσταν ἀδύνατον. Ἐχομεν δὲ πλεῖστα παραδείγματα καταφυγῆς τῶν διωκομένων εἰς τὰ σπήλαια, ὅπως διασωθῶσιν, ὡς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ ἐν Σπέτσαις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κρήτῃ τῷ 1821 (Ψιλᾶκη, Ἱστορ. Κρήτης, Γ', 510), εἰς τὴν τοιαύτην δ' ἄμυναν ὀφείλονται καὶ αἱ ἐν ταῖς νήσοις στενοὶ καὶ δύσβατοι ὀδοὶ (Πασπάτη, Χιακὸν Γλωσσάριον, 337). Πιθανῶς δὲ καὶ αἱ πρῶται χριστιανικαὶ κατακόμβαι δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἐστερημέναι τοῦ τοιοῦτου ἀμυντικοῦ χαρακτῆρος ἐναντίον τοῦλάχιστον μὴ ὀργανωμένων ἐπιδρομῶν. Ἡ ἔμφυτος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἀρχὴ τῆς Στρατηγικῆς, ἢ τοῦ κατατεμαχισμοῦ τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, ἐφηρμόζετο ὁρμηφύτως εἰς τὴν τοιαύτην λαβυρινθώδη διὰ τῶν ὑπογείων στενῶν διαδρόμων ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν, τοῦ δὲ συνδυασμοῦ τῆς ἐσχάτης ἀμύνης πρὸς τοὺς τόπους τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, οἷοι ἐχρησίμευον τότε ἐν Κρήτῃ τὰ σπήλαια, (Höck, Kreta, I, 65), ἔχομεν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν παραδείγματα (Μεσολόγγι, Ψαρά, Ἁγ. Μηνᾶς Χίου, Ἀρκαδί Κρήτης). Διὰ τοῦτο καὶ ὁμοφώνως παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁμολογεῖται τὸ πολυέλκτον καὶ ἀδιέξοδον τῶν Λαβυρινθῶν καὶ ὑπὸ διαφόρους μορφάς, εἰς νομίσματα κατόπιν καὶ ἄλλα

χοῦ, ἐμφανίζεται ἡ τοιαύτη διασκευὴ του. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Λαβύρινθος εἶχε «περίόδους» καὶ «ἐλιγμούς», ἀνταποκρινομένους εἰς ἀνελίξεις καὶ περιελίξεις (Πλουτ. Θησ. 21), κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον ἦτο «οἶκημα καμπαῖς πολυπλόκοις πλανῶν τὴν ἔξοδον», ἐν ᾧ «τὸν εἰσελθόντα ἀδύνατον ἦν ἐξιέναι, πολυπλόκοις γὰρ καμπαῖς τὴν ἀγνοουμένην ἔξοδον ἀπέκλειε» (F. H. G. Müller, I, σ. 152, 179), ἀναφέρεται δ' οὗτος ὡς «δυσέξοδος» (Πανσ. II, 31, 1), ὡς ἐπίσης καὶ τὸ «Λαβυρίνθιον σκολιὸν» (Δίων Χρυσόστ. στ. 80) ἔνθα καὶ «ἀδύνατος ἡ πάροδος καὶ ἔξοδος» ἄνευ καθηγμένου (Στράβ. IZ', 37) καὶ «γναμπτὸν ἔδος σκολιοῦ Λαβυρίνθου» (Καλλιμ. Ὑμν. εἰς Δῆλ. 4, 3, 11). Συνάγω ἐπομένως ἐντεῦθεν ὅτι ἡ λέξις Λαβύρινθος ἐσήμαινε ἀρχικῶς τὴν εἰδικὴν ἐκείνην ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τῶν σπηλαιωδῶν ἐνδαιτημάτων τῶν προμινωϊκῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, στηριζομένην εἰς τοὺς πολυπληθεῖς, στενοὺς, πολυελίκτους καὶ ἀδιεξόδους διαδρόμους, καθιστῶντας ἀνέφικτον τὴν πρὸς αὐτὰ πρόσβασιν.

Τοιοῦτον ὅμως περιώνυμον σπήλαιον σφίζεται ἀκόμη σήμερον ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον, μολονότι ἐθεωρήθη παρά τινων ὡς παλαιὸν λατομεῖον (Keller, Jahrb. f. Phil. 1887, I, 51)¹ σύμφωνα πρὸς παλαιότεραν γνώμην, ἦν ἀντέκρουσεν ὁ Tournefort (Voyage du Levant), ἐν τούτοις ἐμφανίζει μέγα βάθος, ὅπερ μόνον κατὰ τὸ ἐξερευνηθὲν αὐτοῦ μέρος φθάνει τὰ 1500 μ. περίπου, ἐνῶ αἱ δίοδοι ἐν αὐτῷ εἶναι τόσον στεναί, χαμηλαὶ ἐνιαχοῦ καὶ δύσβατοι ὥστε νὰ πρέπη νὰ νὰ βαδίση τις 200 περίπου μέτρα κύπτων μέχρι τῆς γῆς καὶ τόσον σκοτεινὸν καὶ δυσπρόσιτον τὸ βάθος του, ὥστε ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους ἡ ἐξ αὐτοῦ λατομεία καὶ ἰδίως ἡ μεταφορὰ λίθων νὰ καθίσταται ἀδύνατος, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ ποιότης τοῦ λίθου τούτου οὐδὲν ἐξαιρετικὸν παρουσιάζει (Δάπερ. Περιγρ. Κρήτης, μετάφρ. Μ. Βερνάρδου, σ. 27). Τὰ ἐμφανῆ ἐξ ἄλλου δείγματα κατεργασίας ἐν αὐτῷ καὶ ἡ ἐσκαλισμένη εἴσοδος των («οἰκοδομητός» παρ' Εὐσταθίου, ἔχων «πύλας» παρὰ Πλουτάρχῳ) καὶ ἡ πληθὺς τῶν διαδρόμων, ὁδῶν, στοῶν ἐν αὐτῷ, ἀνεξερευνητῶ ἀκόμη σήμερον κατὰ πᾶσάν του τὴν ἔκτασιν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ σπηλαίου ὑπὸ ποιμένων ἀκόμη σήμερον ὡς καταφυγίου, δηλοῦσιν ὅτι τὸ ὑπόγειον τοῦτο φυσικὸν ὄρυγμα εἶχε παρασκευασθῆ παρὰ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων πρὸς ἐνδαιτησιν αὐτῶν καὶ καθιστᾷ

πιθανὸν ὅτι τὸ παλαιότατον τοῦτο σπήλαιον ἦτο ἀρχικῶς ὁ Λαβύρινθος καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο παλαιοτάτη ἀμυντικὴ ὀργάνωσις.

Ἦδη περὶ τὰ 2000 - 1900 π. Χ., εἰς οὓς δηλαδὴ χρόνους ἀνάγονται ὑπὸ τοῦ Evans τὰ περὶ τὴν κεντρικὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Κνωσῷ ἀνακαλυφθέντος ἀνακτόρου πενιχρὰ οἰκοδομήματα, οἱ παλαιοὶ Κρητες, ἐγκαταλείψαντες τὸν πρωτογενῆ βίον τῶν σπηλαίων, κατεσκεύαζον πλέον οἰκοδομήματα, διδασκόμενοι τὴν τέχνην παρὰ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, οἵτινες ἐπελθόντες πιθανῶς ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ ἔχοντες ἤδη προηγμένον πολιτισμὸν (Διόδ. V. 64) φέρονται εἰσαγαγόντες ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὴν οἰκοδομικὴν ἐν Κρήτῃ. Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ὅτι τοῦλάχιστον τινὰ ἐκ τῶν κτιρίων τούτων τοῦ παλαιότατου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος ἦσαν ὠχυρωμένα, ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἰς τοὺς ἐπήλυδας Ἰδαίους Δακτύλους ὑπῆρξε ξένη ἢ ἐγχωρία παλαιοτάτη κρητικὴ παράδοσις τῆς διὰ πολυελίκτων διαδρόμων ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐνδαιτημάτων καὶ ἐπομένως ἐγκατελείφθη αὕτη ὑπ' αὐτῶν τότε. Τῶν συγκροτημάτων ὅμως τούτων ἐνωθέντων βραδύτερον καὶ διασκευασθέντων τελικῶς εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ ἀνακτόρου περὶ τὰ 1900-1700, ἐπηκολούθησαν μερικαὶ αὐτοῦ καταστροφαί, ἀποδιδόμεναι εἰς ἐπιδρομὰς ἴσως τῶν Ὑξῶς καὶ σεισμούς, περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς μέσης μινωϊκῆς περιόδου (ΜΜII) ἀνφοδομήθησαν πάλιν τὰ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ὑστέραν μινωϊκὴν περίοδον (LΜII) ἀπέκτησαν τὸ πλεῖστον τοῦ διακόσμου των καὶ παρουσίασαν τὴν ἀνωτάτην των τεχνικὴν ἀριότητα, δηλαδὴ περὶ τὸ 1450-1375, ἵνα καταστραφῶσι περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης (Evans).

Δεδομένου ἤδη ὅτι εἰς τὸν Δαίδαλον, τὸν περιώνυμον Ἀθηναῖον ἢ Κρητὰ μηχανικὸν καὶ ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς σφόδρα ἀντιλεγόμενον πολυτεχνίτην (Thieme - Becker Allgem. Künstlerlexik. VIII 280 ἐ.) ἀποδίδει ὁ Διόδωρος (IV. 76), ὁ Ἀπολλόδωρος (III, 15), ὁ Εὐστάθιος (ἐ. ἄ. 38), ὁ Πομπώνιος Μέλας (2, 7, Daedali operibus) καὶ ἄλλοι τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου, τοῦθ' ὅπερ καὶ παρ' Ὀμήρου ἐξυπακούεται (Ἰλ. Σ. 590), καθίσταται προφανές ὅτι διὰ τῆς λέξεως Λαβυρίνθου χαρακτηρίζεται τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ἀπὸ μερικωτέρας μάλιστα ἀπόψεως, τῆς εἰδικῆς ἀμυντικῆς του διασκευῆς. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ Δαίδαλος ἦτο σύγχρονος τοῦ Θησεῶς, ζήσαντος κατὰ τὸ Πάριον Χρονικὸν περὶ τὰ 1260 π. Χ., θὰ ἔπρεπεν, ὅπως ἀποδώσῃ τις εἰς τὸν Δαίδαλον

1 Πρβ. καὶ Fabricius παρὰ Roscher ML αὐτ. 1780.

τήν ανοικοδόμησιν τοῦ μεγάλου περιτέχου ἀνακτόρου, ἢ τὴν χρονολογίαν καθ' ἣν τοῦτο ἀνφοδομήθη ἢ τὴν τῆς βασιλείας τοῦ Θησέως νὰ μεταθέσῃ κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα¹. Ἄλλως δέον εἰς τὸν Δαίδαλον νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν μεταγενεστέρων ἀνακτόρων, τῶν οἰκοδομηθέντων κατὰ τὸ τέλος τῆς ὑστερας μινωϊκῆς περιόδου (LMIII), καίτοι εἰς τὰ προηγούμενα μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα προσιδιάζει μᾶλλον ἢ παρὰ Διοδώρῳ ἐξαιρομένη ἰδίως καλλιτεχνικὴ τοῦ Δαιδάλου ἰδιοφυΐα (IV, 76). Ὁ Δαίδαλος, περιώνυμος διὰ τὴν ἐφεύρεσιν διαφόρων οἰκοδομικῶν, μεταξὺ ἄλλων, ἐργαλείων καὶ δι' ἄλλας ἐπινοήσεις (Πλουτ. Θησ. 16), «ἀρχιτέκτων ἀριστος καὶ πρῶτος ἀγαλμάτων εὐρετής» (Ἀπολλόδ. III, 14, 8), εὐρέθη ἐν Κρήτῃ εἴτε διωκόμενος διὰ τὸν φόνον τοῦ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Πέρδικι ἀνεψιοῦ Τάλω (Διόδ. IV, 76, Ἀπολλ. III, 15), εἴτε ἐπίτηδες ἐξ Ἀθηνῶν μετακληθείς, ἐχουσῶν τότε φήμην καὶ δόξαν ἐξαιρετον (Πλάτ. Τιμ. IV).

Εἴτε ὅμως τὰ παλαιότερα μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα ᾠκοδόμησεν ὁ Δαίδαλος, εἴτε τὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν μερικῶς ἀνοικοδομηθέντα ἐπὶ μέρους τῶν παλαιότερων κατὰ τὸ τέλος τῆς LMII περιόδου (1375-1100), εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τὰ σημερινὰ ἐρείπια διακρίνεται ἀληθῶς λαβυρινθώδης κατασκευὴ, μικρὰ δὲ σχετικῶς δύναμις ἡδύνατο νὰ ἀμυνθῇ τῆς στενῆς διόδου, ἣτις ἦγε εἰς τὴν κεντρικὴν αὐλήν, ἐνῶ εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Βασιλέως ἔφερε σκοτεινὸς στενὸς διάδρομος, μικροὶ δὲ πύργοι καὶ φυλακεία, ἐξ ὧν ἡδύνατο νὰ βάλῃσι κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν διακρίνονται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων. Συνάγεται ἐντεῦθεν ὅτι οὐ μόνον ἀμυντικῶς παρεσκευασμένον ἦτο τὸ κτίριον, δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον παραδόξως ἢ Κνωσὸς ἦτο ἀπροστάτευτος διὰ τείχους, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἀμυντικὴ αὕτη ὀργάνωσις ἐστηρίζετο κυρίως εἰς τὴν διὰ τῶν ποικίλων στενῶν καὶ πολυπλόκων διαδρόμων παρεχομένην δυσχέρειαν εἰς τὴν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ πρόσβασιν, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἢ παλαιότερα κρητικὴ παράδοσις ἐξησφάλιζεν τὴν ἀμυννὰ τῶν σπηλαίων. Ἄλλως τε ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι ὁ Δαίδαλος κατεσκεύασε τὸν Λαβύρινθον «τὰς διεξόδους

σκολιάς ἔχοντα καὶ τοῖς ἀπείροις δυσσευρήτους» (IV, 77), νοῶν κτίριον πολυσχιδὲς καὶ παμμέγιστον, πόλιν ὀλόκληρον, ἀπόρθητον, δέ, ὡς ἐκείνην, ἦν ὁ ἴδιος Δαίδαλος κατεσκεύασεν ἐν Καμικῷ τῆς Ἰταλίας, «πασῶν ὀχυρωτάτην καὶ παντελῶς ἐκ βίας ἀνάλωτον, διὰ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ τεχνίτου» στενήν γὰρ καὶ σκολιὰν τὴν ἀνάβασιν αὐτῷ φιλοτεχνήσας, ἐποίησε δύνασθαι διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀνθρώπων φυλάττεσθαι» (Διόδ. IV, 75¹), τοῦτο δ' ὑπονοεῖ καὶ ὁ Βιργίλιος καλῶν τὴν Κνωσὸν τειχόκλειστον (Aen. V, 158, 558)², καίτοι εἶναι βέβαιον ὅτι αὕτη ἔστερεῖτο τειχῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Γόρτυνα ἣτις παρ' Ὀμήρῳ, πιθανῶς ἐξαίροντι τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀτείχιστον Κνωσὸν, καλεῖται «τειχιόεσσα» (Ἰλ. B. 646). Ἐκ τοῦ τειχισμοῦ δὲ τῆς Γόρτυνος φαίνεται ὅτι οἱ Ἰθαῖοι Δάκτυλοι ἠσπάζοντο καὶ μετέφεραν εἰς Κρήτην τὸ διὰ τειχισμοῦ ἀμυντικὸν σύστημα, τῆς Κνωσοῦ μόνον καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἀφεθείσης εἰς τὴν παλαιὰν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τῶν πολυελίτων διαδρόμων, οὐχί, ὡς ἐλέχθη, διότι ὁ Μίνως ἐθαλασσοκράτει, ἀφοῦ ἄλλαι κρητικαὶ πόλεις ἦσαν τετειχισμέναι, ἀλλὰ διότι ἤδη ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὀργανωμένον ἀμυντικὸν πενιχρὸν οἰκοδομικὸν συγκρότημα συμφώνως τῇ παλαιᾷ ἐπιχωρίᾳ παραδόσει.

Ἐπειδὴ δὲ λαβυρινθους ἐκάλουσαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἀποκαλυφθέντα πολυσύνθετα οἰκοδομήματα, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν σπηλαιώδη τοῦ Ναυπλίου, νομίζω ὅτι ἡ λέξις *Λαβύρινθος* ἀπεδίδετο εἰς τὸ ἰδιόρρυθμον ἐν Κρήτῃ ἐπικρατοῦν καὶ ἐκ πολλαπλῶν, πολυελίτων καὶ στενῶν διαδρόμων ἀποτελούμενον ἀμυντικὸν σύστημα, ὅπερ, γεννηθὲν εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Γόρτυνος, μετεφέρθη κατόπιν εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον τῆς Κνωσοῦ, τὸ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁμοίως «Λαβύρινθος» κληθῆν.

Τὸ ἀμυντικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Λαβυρινθοῦ ἔστερεῖτο προφανῶς πάσης ἐπιθετικῆς εὐκολίας, δυσχεραίνον τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν, λόγῳ τῆς μιᾶς ἐξόδου, ἣν διέθετε τὸ σπήλαιον, ἣτις ἡδύνατο νὰ φυλάσσεται ἔξωθεν διὰ μικρᾶς μόνον δυνάμεως πολιορκητῶν, ἀντιστρεφομένης εἰς βάρος τῶν ἀμυνομένων, ἐπιχειρούντων τυχὸν ἔξοδον, τῆς ἀρχῆς τοῦ κατατεμαχισμοῦ τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, ἣτις τοῦναντίον ἐξησφάλιζε τὴν ἀμυννὰ ἐντὸς

1 Παρομοία χρονολογικὴ μετάθεσις δέον νὰ γίνῃ, ἵνα καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς Μίνω τὸν Α' ἢ ἀνοικοδόμησις τοῦ μεγάλου ἀνακτόρου, γενομένη κατὰ τὴν ὑστεραν μινωϊκὴν περίοδον, τὴν LMII, ἣτοι περὶ τὰ 1450-1375, ἐνῶ Μίνως ὁ Α' φέρεται ἐν τῷ Παρίῳ Χρονικῷ ὡς σύγχρονος τοῦ Πανδίου, ὅστις ἔζησε κατ' αὐτὸ περὶ τὸ 1300 π. Χ.

1 Ὁ Σοφοκλῆς θεωρῶν τὸν Λαβύρινθον ἀσκεπῆ, προφανῶς ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐρείπια αὐτοῦ, ἅτινα θὰ διεσφύζοντο εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ (βλ. Valckenaer, Theokr. Adonias. 233).

2 Διὰ τῶν λέξεων *textum coecis* νοεῖται μᾶλλον τοῖχοι καὶ ὄχι τείχη. Πρβλ. *coecis tectis* (Ovid. Met. 8).

τοῦ Λαβυρίνθου. Ἐφηρμοσμένον τὸ σύστημα τοῦτο ἐπὶ τῶν κτιρίων, ἠδύνατο νὰ παράσχη πλείονας ἐξόδους, ἀλλ' ἐκάστη τούτων ἀπῆτει ἰδιαίτεραν ἄμυναν καὶ ἰδιαίτεραν προφανῶς φρουράν, τοῦθ' ὅπερ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ σπήλαια μὲ τὴν μίαν μόνην ἐξοδον, ἐνεφάνιζεν ἀτονοῦν τὸ ἀμυντικὸν σύστημα. Συγκρινόμενον δὲ τὸ ἀμυντικὸν σύστημα τοῦ Λαβυρίνθου πρὸς τὴν διὰ τειχισμού ἄμυναν ἐνεφάνιζε τὸ μειονέκτημα, ὅταν ἐπὶ κτιρίου ἐφηρμόζετο, ὅτι διηκολύνε τὴν διὰ ἐμπρησμοῦ ἐξωθεν καταστροφὴν τοῦ κτιρίου ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, τουθ' ὅπερ ἦτο ἀδύνατον διὰ τὰ τεῖχη, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰ λαβυρινθῶδη σπήλαια, ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, τὸ διὰ τειχισμού σύστημα ἐπέτρεπε πλείονας ἐξόδους, ἦτοι ἐξησφάλιζε μείζονα ἐπιθετικὴν εὐκολίαν εἰς τοὺς ἀμυνομένους, χωρὶς νὰ ἀπαιτῆ καὶ μείζονας δυνάμεις πρὸς ἄμυναν, ἀπὸ λαβυρινθῶδες σύστημα τῶν σπηλαίων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν πλείονων ἐξόδων πρὸς ἐπίθεσιν ὑπερτέρει τὸ διὰ τειχισμού σύστημα καὶ τῆς λαβυρινθῶδους ὀργανώσεως τῶν σπηλαίων.

Ἡ ὡς εἰρηκτῆς ὑπὸ τῶν Κρητῶν παρὰ Φιλοχόρφ (Πλουτ. Θησ. ἔ.ἀ.) ἀναφερομένη χρησιμοποίησις τοῦ Λαβυρίνθου, τοῦ σπηλαίου δηλαδὴ τῆς Γόρτυνος, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, παρίσταται λίαν πιθανή, μετὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κτιρίου τοῦ Λαβυρίνθου τῆς Κνωσοῦ, ἄτε περιελθόντος πλέον εἰς ἀχρησίαν, καίτοι θὰ ἔδει νὰ μὴ παροραθῆ ὅτι ἡ λέξις φυλακή, ἐκ τοῦ «φυλή», ἐσήμαινε καὶ φρουράν (Ξεν. Ἀνάβ. 2, 6, 10, Ἡροδ. 2. 30 κλπ), ὅθεν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τὸ παλαιὸν ἐνδιαίτημα τοῦ Λαβυρίνθου, τοῦ σπηλαίου τῆς Γόρτυνος, ἐχρησιμοποιήθη κατόπιν ἐν εἴδει στρατοπέδου ἢ στρατῶνων διὰ τὸν στρατὸν τῶν Κρητῶν. Προφανῶς ἀπεκλείετο πᾶς αἰφνιδισμὸς ἐξωθεν ἢ στασιαστικὴ ἐπίθεσις, δι' ἧς μείονεκτικῆ, ὡς εἴπομεν, παρίστατο ἡ θέσις τοῦ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου στρατοῦ λόγῳ τῆς μιᾶς καὶ μόνον ἐξόδου ἐξ αὐτοῦ, ἀφοῦ ὁ ἔνοπλος στρατὸς ἐστρατωνίζετο ἐκεῖ. Φαίνεται δ' ὅτι πάντως εἰς τὸν Λαβύρινθον τοῦτον, ὡς εἰς φυλακὴν, ἐνεκλείοντο οἱ κοῦροι τῶν Ἀθηναίων, τῶν ὀλοίων, δουλευόντων ἐκεῖ, ὁ βίος καθίστατο ὄντως μαρτυρικός.

Νομίζω δ' ὅτι ἐκ τοῦ σπηλαίου τούτου καὶ τοῦ ἐξελιγμένου ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Κνωσοῦ παλαιοῦ κρητικοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος μετεδόθη καὶ ἀλλαχοῦ ἢ κρητικὴ παράδοσις. Οὕτω τοῦ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, Πλινίου, Διοδώρου ἀναφερομένου αἰγυπτιακοῦ Λαβυρίνθου παρὰ τὴν λίμνην τῆς Μοίριδος, ὅστις κυρίως συγκρότημα ὑπογείων ἀναθηματικῶν ἱερῶν ἦτο (Petrie Hawara, ὄμ. Labyr.),

ἢ κατασκευὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ψαμμητίχου (Ἡροδ. II, 48) ἢ τῆς Δωδεκαρχίας (Διόδ. I, 16), δηλαδὴ περὶ τὴν 7^{ην} ἑκατονταετηρίδα π. Χ., ἐνῶ πολὺ παλαιότερα εἶναι ἢ παράδοσις τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου καὶ βεβαιωμένη ἐξ ἄλλου ἢ παλαιότητα μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἰγύπτου ἐπικοινωνία, μολονότι ἀναφέρεται ὅτι ὁ κρητικὸς Λαβύρινθος ἐκτίσθη καθ' ὁμοίωμα τοῦ αἰγυπτιακοῦ. Ὅμοίως ἀναφέρεται Λαβύρινθος ἐν Λήμνῳ (Plin. ἔ.ἀ.). Ἄλλ' ἢ Λῆμνος ἐδωρήθη ὑπὸ Ραδαμάνθους εἰς τὸν υἱὸν τῆς Κρήσης Ἀριάδνης καὶ τοῦ Διονύσου Θῶοντα (Ἀπολλ. ἐν Wagner, Myth. Gr. I, σ. 174) ἀποικισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ (Διον. V, 79), ἀναφέρεται δὲ (Στρ. I, 7) κοινότης θρησκευτικῶν συνηθειῶν μεταξὺ Κρήτης καὶ Λήμνου καὶ κατὰ Πλίνιον ὁ Λαβύρινθος τῆς Λήμνου ἦτο ἀρχιτεκτονικῶς ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς Κρήτης χωρὶς νὰ ἀναφεραῖται πού ὅτι ἦτο οὗτος ἀρχαιότερος τοῦ κρητικοῦ¹. Ὅμοίως πρὸς τὴν κρητικὴν παράδοσιν φαίνεται συνδεόμενος καὶ ὁ ὑπὸ Στράβωνος (H. 369) ἀναφερόμενος ἐν Ναυπλίῳ οἰκοδομητὸς ἐντὸς σπηλαίου Λαβύρινθος, ἀφ' οὗ ὁ Κάσσος (Κόττος) διωχθεὶς κατὰ τὴν κρητικὴν παράδοσιν ὑπὸ Μίνωος, κατέφυγεν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀργείων, κτίσας ἐκεῖ καὶ τὴν πόλιν Κασσώταν, κατὰ δὲ τὸν Πausανίαν ὁ κρητικὸς ταῦρος διῆλθεν διὰ τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου (28,9), Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Πορσήνα ὑπὸ Πλινίου (36, 13) ἀναφερόμενος ἐν Κλουσίῳ τῆς Ἰταλίας Λαβύρινθος (Ferguson Journ. of Hell. Stud. VI, 185) εἶναι ἔργον τῆς 6^{ης} περιόδου ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι πολὺ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ μεταγενέστερον, πιθανῶς δὲ συνδέεται πρὸς τὴν εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείαν τῶν Κρητῶν. (Διόδ. IV, 79, Στράβ. ΣΤ', 6).

Πρὸς τὸν Λαβύρινθον ὅμως συνδέεται ἀσπρηκτως ὁ μῦθος τοῦ Μινωταύρου² καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θησέως, ὁ δὲ συμπερασμὸς ἐκ τοῦ μύθου τῶν πραγματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων καθίσταται λίαν δυσχερῆς.

Βεβαίως ἢ μυθολογικὴ ἐμφάνισις τοῦ Μινωταύρου ὡς τέρατος δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἀκόμη ἀπὸ τοῦ Παλαιφάτου ἀναθεωρηθεῖσα, ἰσχυριζομένου ἔκτοτε ἐν τῇ προσπαθείᾳ

1 Ἐὰν ὁ Πλίνιος δὲν ἐβεβαίωσεν ὅτι τοῦ Λαβυρίνθου τούτου τῆς Λήμνου ἐσφύζοντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰχνη, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἡ πληροφορία περὶ Λαβυρίνθου ἐν Λήμνῳ προῆλθεν ἐκ συγχύσεως πρὸς τὸν παρὰ τὴν λίμνην τῆς Μοίριδος αἰγυπτιακὸν Λαβύρινθον.

2 Περὶ Roscher Myth. Lex. II 2, 2993 ἔ. (Minos). 3004 ἔ. (Minotauros). Ἀρχ. Ἐφημ. 1930, 75 (Α. Χατζῆς).

του ὅπως ἐκ τοῦ μύθου συναγάγη τὴν ἱστορίαν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου, τοῦ Ταύρου ἢ τοῦ υἱοῦ του, εἰς ὃν ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τὸ ὄνομα Μινώταυρος, καθόσον ὁ Ταῦρος οὗτος συνεδέετο πρὸς τὸν ἀπάνθρωπον φόνον τῶν ἑπτὰ νέων καὶ ἑπτὰ νεανίδων, ὃν ὁ Μίνως διὰ τὸν φόνον ἐν Ἀθήναις τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρόγεω εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ πραγματικωτέρα περὶ τοῦ Ταύρου τούτου πληροφορία εἶναι ὅτι οὗτος ὑπῆρξε στρατηγός, εἴτε τοῦ Μίνως (Δήμων, Διόδ.), εἴτε τοῦ βασιλέως Ἀστερίου (Ἰωάννης Τζέτζης, *Lyc. Alex.* 1299), Κνώσιος κατὰ τὸν Παλαίφατον, ἀκόμη καὶ θεμελιωτὴς τῆς Κνωσοῦ κατ' Ἀντίοχον (*F. H. G.* 4. 10), ὅστις νικήσας τοὺς Τυρίους ἀπεκόμισεν ἐκεῖθεν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγήνορος Εὐρώπην, σύζυγον τοῦ Ἀστερίου κατοπιν, κατὰ Τζέτζην. Κατὰ τὸν Πλούταρχον οὗτος «μέγιστον δυνάμενος παρὰ τῷ Μίνω» (Θησ. 16), κατὰ τὸν Φιλόχορον ἦν «οὐκ ἐπιεικὴς καὶ ἡμερος τοὺς τρόπους» (Θησ. 16), ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ κατὰ τὸν Δήμωνα (Θησ. 16) «διὰ τὸν τρόπον ἦν ἐπαχθὴς» καὶ «αὐτοὶ δ' οἱ Κνώσιοι λέγουσιν εἶναι τοῦ Μίνω στρατηγόν, τὴν δὲ φύσιν ὤμος καὶ ἀνήμερος ἦν» (Σύγκελλος, 6. 163, C). Διὰ τὴν σκληρότητά του ἐπλάσθη παρ' Εὐριπίδου «σύμμικτον εἶδος τι ἀποφώλιον τέρας ὅπερ ταύρου μεμίχθαι καὶ βροτοῦ διπλῆ φύσει» (Πλουτ. Θησ. 14). Τοῦ Ταύρου τούτου ἐξήτει νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ Μίνως διὰ τὰς ἀθεμίτους σχέσεις του μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Μίνως Πασιφάης κατὰ Πλούταρχον (Θησ. 19) κατὰ Παλαίφατον δέ, ὁ Ταῦρος οὗτος, νεανίας εὐειδής, μεθ' οὗ ἡ Πασιφάη εἶχε γεννήσει υἱόν, ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Μίνως καὶ ἔζη ὡς ληστής εἰς τὰ ὄρη, κρυβεῖς, ἵνα σωθῆ, εἰς ἄντρον βαθύ ὅταν ὁ Μίνως ἔστειλε πολυπληθῆ ἀποσπάσματα ἵνα τὸν συλλάβουν. Ὁ Μίνως ἄλλως τε, μολονότι ὑπεραμύνεται τῆς πολιτείας του ὁ Πλάτων, φαίνεται μᾶλλον σκληρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ σατραπικὸς ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ τοῦ Παλαίφατου.

Ἄλλὰ περὶ Ταύρου τινός, μολονότι ἡ πληροφορία ἀναφέρεται εἰς ζῶον ταῦρον, λέγεται παρὰ τοῦ Πausanίου ὅτι διεξεπεραιώθη ἐκ Κρήτης εἰς Πελοπόννησον (XXVII, 9, βλ. Διόδ. IV, 59) καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς Ἀττικὴν, ἐνθα καὶ ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τοῦ Μίνως Ἀνδρόγεω, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Μίνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὁ γνωστὸς φόνος. Πράγματι ὁ Μίνως δὲν ἀπεδέχτο τὸ ἀνεύθυνον τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του, καί-

τοι ὁ Διόδωρος ἀποδίδει τὸν φόνον κατ' εὐθειαν εἰς τὸν Αἰγέα διὰ τινων ἐγχωρίων (IV, 60), ἐνῶ ὁ Ἀπολλοδώρος θεωρεῖ ἀπλῶς ὅτι ὁ Αἰγεὺς ἔστειλε τὸν Ἀνδρόγεω εἰς τὸν Ταῦρον, ὅστις καὶ τὸν ἐφόνευσε. Καίτοι ὁ Ταῦρος οὗτος συγγέεται πρὸς τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, δὲν δύναται νὰ μείνη ἀπαρατήρητος ἡ σχέση τῶν φόνου τοῦ κρητὸς Ἀνδρόγεω πρὸς Ταῦρόν τινα, ἣν ἀναφέρει ὁ Πausanίας, ὅστις ὀρθῶς δύναται νὰ ὑποτεθῆ ὅτι εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Ταῦρος τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Μίνως καὶ ἀντεκδικούμενος πιθανῶς τὸν Μίνω ἐφόνευσε τὸν ἐν Ἀττικῇ διατρίβοντα υἱὸν του, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν διὰ τὸν φόνον ὑπεῖχεν εὐθύνην τινὰ ὁ Αἰγεὺς, τοῦθ' ὅπερ δὲν φαίνεται ἀπίθανον¹. Ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Pausanίου, δὲν τάσσει μόνον τὸν Ταῦρον τοῦτον ἀπλῶς μετὰ τῶν ληστῶν οὐδὲ ἐξάγων τῶν σπηλαίων ὁ Μίνως καθῆρε ἐξ αὐτῶν γῆν καὶ θάλασσαν (Εὐσέβ. ἔ. ἀ.), ἀλλὰ καὶ ὑποδηλοῖ θανάσιμον μῖσος μετὰ Μίνω καὶ Ταύρου, οἷον δὲν θὰ ἐδικαιολόγει, τοῦλάχιστον διὰ τὸν Μίνω, ἢ διώξις του λόγῳ μόνον τῶν ἀθεμίτων σχέσεών του μετὰ τῆς Πασιφάης, ἀλλὰ ἴσως βαθύτερα, δυναστικά ἢ στασιαστικά αἴτια. Ἡ δὲ πληροφορία τοῦ Ἑλληνικοῦ (*F. H. G.* I 54) κατ' ἣν ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Ταύρου «πέρας ἔχειν τὴν ποινήν», καὶ τοῦ Διοδώρου ὅτι ἡ ποινὴ ὑπῆρχε μόνον «εἰς ὅσον ἂν χρόνον ζῆ τὸ τέρας» (IV, 61), δηλοῖ τὴν ἄμεσον σχέσιν μετὰ τοῦ φόνου τοῦ Ἀνδρόγεω καὶ τοῦ Ταύρου τούτου, καὶ παριστᾷ διὰ τοῦτο τὸν φόνον τοῦ Ταύρου ὡς ἐπικηρυγμένον ἐπ' ἀμοιβῇ διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Οὐδὲ δύναται ἄνευ τῆς σχέσεως ταύτης νὰ ἐξηγηθῆ διατὶ ὁ φόνος τοῦ Ταύρου τούτου θὰ ἀπήλλασσε τοὺς Ἀθηναίους τῆς ποινῆς διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀνδρόγεω. Διὰ τοῦτο καὶ ρητῶς ὑπὸ Δήμωνος (ἔ. ἀ.) λέγεται ὅτι ὁ Θησεὺς ἐφόνευσε καὶ «Ταῦρον τὸν Μίνω στρατηγόν».

Παρατηρητέον ἤδη ὅτι ἡ Πασιφάη φέρεται παρ' Ἀσκληπιάδῃ (Ἀπολλοδ. III, 1) ὡς θυγάτηρ τῆς Κρήτης μιᾶς τῶν θυγατέρων τοῦ Βασιλέως Ἀστερίου, ὁ δὲ Μίνως ὁ Β' ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, συζύγου τοῦ Ἀστερίου, ἀνατραφεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Ραδαμάνθυος καὶ Σαρπηδόνοσ παρὰ τοῦ Ἀστερίου, ἀπομειναντος ἀπαίδος μετὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐξ ἄλλου ὁ Ταῦρος ὀνομάζε-

¹ Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ Ταῦρος οὗτος, ὅστις διωκόμενος ὑπὸ Μίνως διήλθε διὰ τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀνωτέρω ἀναφερόμενος Κόττος (Κάσσοσ) ὅστις παρομοίως κατέφυγεν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀργείων διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

ται καὶ Ἀστερίων παρὰ Πausanίαν (II. 31. 1) καὶ Ἀπολλοδώρῳ, ὃ δὲ Μίνως κατέκτησε τὸν θρόνον ἀφ' οὗ κατέβαλε στάσιν ἐναντίον του (Ἡρόδ. I, 173, Διόδωρ. IV, 60, Ἀπολλόδ. III). Εἶναι ἐντεῦθεν πιθανὸν ὅτι ὁ Ταῦρος κατήγετο ἐκ τοῦ Ἀστερίου πλαγίως καὶ ὅτι τὸ ἄσπονδον μῖσος μεταξὺ Ταύρου καὶ Μίνως, ἐξ οὗ ὁ Ταῦρος ἐδιώκετο παρὰ Μίνως, ἐγεννήθη ἀρχικῶς μᾶλλον ἕνεκα ἀναμίξεως τοῦ Ταύρου τούτου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον, εἴτε δι' ἑαυτόν, εἴτε ὑπὲρ τοῦ Σαρπηδόνο, ὃν ἐξώρισεν ὁ Μίνως διότι ἦτο στασιαστῆς (Ἡρόδ. Διόδ. ἔ. ἀ.), παρὰ ἀπλῶς λόγῳ τῶν ἀθεμίτων σχέσεων τοῦ Ταύρου μετὰ τῆς Πασιφάης¹. Ἄλλως τε ὁ Ταῦρος ἀναφέρεται ἀκόμη καὶ ὡς βασιλεὺς τῆς Κρήτης (Ἀρχ. Νικομ. ἐν F. H. G. 598, 63), συγγέεται δὲ μὲ τὸν Ἀστέριον ὑπὸ τοῦ Μαλακά. Τὸ μῖσος τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνως Ἀνδρογέω ὑπὸ τοῦ διωκομένου παρὰ Μίνως Ταύρου, τὴν ἐπικηρύξιν αὐτοῦ καὶ τὴν ποινὴν τῶν Ἀθηναίων.

Φαίνεται δ' ὅτι αἱ θρυλούμεναι ἀθέμιτοι μεταξὺ Ταύρου καὶ Πασιφάης σχέσεις ἀναφέρονται εἰς πιθανὴν κρυφίαν ἔλευσιν ἐν Κρήτῃ τοῦ διωκομένου Ταύρου, ἂν δὲν ὑπεδήλων ἀπλῶς τὴν λόγῳ συγγενείας τοῦ Ταύρου καὶ τῆς Πασιφάης συμπάθειαν αὐτῆς πρὸς τὸν Ταῦρον καὶ τὴν ὑπόθεσίν του. Ὁ μῦθος τῆς κατασκευῆς ὑπὸ Δαιδάλου τοῦ ξυλίνου ὁμοιώματος μὲ τὸ ὅποιον ἐμίχθη ὁ Ταῦρος, δεικνύει τὴν ἀνάμixin τοῦ Δαιδάλου εἰς τὰς σχέσεις τῆς Πασιφάης καὶ Ταύρου, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλοθεν μαρτυρεῖται καὶ καθιστᾷ πιθανὸν ὅτι ὁ Δαίδαλος σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Ταύρου καθ' ὃν χρόνον οὗτος ὡς φυγὰς περιεφέρετο εἰς τὰ περὶ χώρα τῶν Ἀθηναίων, ἐβοήθησε τὴν μετάβασιν αὐτοῦ εἰς Κρήτην λάθρα, ὅταν οὗτος εὐρίσκετο ἐν Κρήτῃ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἢ ἀπλῶς ἐμεσολάβει εἰς τὰς μεταξὺ των σχέσεις.

Ὁ Ταῦρος ἐπομένως ἀνεμειγμένος εἰς τὴν ἔριδα διὰ τὴν διαδοχὴν εἰς τὸν θρόνον καὶ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος Μίνως, προφανῶς οὐ μόνον συγγενῆς, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸς τοῦ Ἀστερίου καὶ οὐχὶ τοῦ Μίνως ἦτο, ὡς ἄλλως τε καὶ ἀναφέρεται παρὰ Ἰωάννου τοῦ Τζέτζη (ἔ. ἀ.).

Τὸν Ταῦρον τοῦτον, ἐπικεκηρυγμένον ἤδη ὑπὸ Μίνως, ἔφερε πάλιν ἐπὶ τῆς σκηπῆς ὁ νέος ἀγὼν διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Μίνως, τελευτήσαντος ἐν

1 Ἐξ Ἀπολλοδώρου (III. 8) λέγοντος ὅτι ἡ Πασιφάη ἐγέννησε τὸν Ἀστέριον συνάγεται ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ταύρου καὶ αὐτῆς ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀστέριος.

Σικελία. Ὁ Ἰωάννης Κεδρηνός, πράγματι, διασφύζει (ἐκδ. Βόνν. I, 214) τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ συγκλητικοὶ μὴ ἀνεχόμενοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μίνως νὰ βασιλεύσῃ ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Ταύρου, τὸ προῖόν τῶν ἀθεμίτων του σχέσεων μετὰ τῆς Πασιφάης, ἐπεκαλέσθησαν κρύφα τὸν Θεσέα ἐναντίον του, ἔχοντα προφανῶς τὸ συμφέρον νὰ ἀπαλλάξῃ, εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ φόνου τοῦ Ταύρου, τὰς Ἀθήνας τοῦ σκληροῦ φόρου τοῦ Μίνως. Τοῦ Θεσέως ἐπιδραμόντος εἰς Κρήτην, οἱ συγκλητικοί, ὑποκριθέντες ὅτι συνέτρεχον τὸν Ταῦρον εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ Θεσέως, ἐγκατέλειψαν αὐτόν, «σχῆμα φυγῆς ποιήσαντες», τὴν δ' ἀπάτην ἐννοήσας οὗτος ἐκρύβη εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Γόρτυνος, τὸν Λαβύρινθον, οὗτινος ἐγνώριζε βεβαίως τὰς ἐξαιρέτους ἀμυντικὰς ιδιότητας. Καὶ ὁ Κλειδήμος, (Πλουτ. Θεσ. 19), ὁ ἀρχαιότερος κατ' Εὐδόκιον (F. H. G. I.) τῶν γραφάντων τὰ ἐπιχώρια τῶν Ἀθηναίων, κρυφίαν ἀναφέρει τὴν εἰς Κρήτην ἀφίξιν τοῦ Θεσέως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους, (Πλουτ. Θεσ. ἔ. ἀ.), καθοδηγούμενου ὑπὸ Δαιδάλου καὶ φυγάδων ἐκ Κρήτης, οἷους συνήθως δημιουργοῦν οἱ καθεστωτικοὶ ἀγῶνες. Ἐξ ἄλλου δέ, μολονότι εἰς τοὺς μῦθους περὶ τοῦ ἄθλου τοῦ Θεσέως περιπλέκεται τὸ ὄνομα τοῦ Μίνως (Πλουτ. Θεσ. ἔ. ἀ.), ἴσως ὡς ἐκπροσώπου τῆς κρητικῆς πολιτείας καὶ ἐπιβαλόντος τὸν σκληρὸν φόρον, βεβαιοῦται ὑπὸ Κλειδήμου ὅτι ὅταν ὁ Θεσεὺς ἦθλει ἐν Κρήτῃ ἐβασίλευεν ὁ Δευκαλίων, ὃ δὲ Διόδωρος (IV, 62) φέρει ὁμοίως τὸν Δευκαλίωνα βασιλεύοντα κατὰ τὸν ἄθλον τοῦ Θεσέως. Ἄλλως τε τὸ ἀπὸ τοῦ ἄθλου τοῦ Θεσέως μέχρι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ὃν συμμετέσχε ὁ υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος Ἰδομενεύς, ὢν τότε μεσῆλιξ κατὰ Ἰωάννην Τζέτζη, διαρρεῦσαν διάστημα εἶναι τοῦλάχιστον πενητηκονταετῆς κατὰ τὸ Πάριον χρονικόν, οὕτως ὥστε νὰ ἐξυπακούηται ἐνδιάμεσος βασιλεία ἄλλου βασιλέως μεταξὺ Μίνως καὶ Ἰδομενέως, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δευκαλίωνος. Ἡ πληροφορία ἐπομένως τοῦ Ἰωάννου Κεδρηνοῦ περὶ τῆς ἀθλήσεως τοῦ Θεσέως κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαδοχῆς καὶ ἐπιβουλῆς τοῦ Ταύρου κατὰ τῆς δυναστείας ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του καθίσταται πιστευτή. Ὁ Ἀριστοτέλης, (Πολιτ. Β. 10. 3) οὐδαμοῦ ἀναφέρει, ὁμιλῶν περὶ τῆς Κρητικῆς πολιτείας, τὴν ὑπαρξίν συγκλήτου ἐκεῖ, ἀλλὰ μόνον τῆς κοσμητείας, τῆς γερουσίας ἢ βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ὡς σύγκλητον ἐπομένως νοεῖ ὁ Κεδρηνός μᾶλλον τὴν γερουσίαν ἢ βουλήν. Ἐὰν δὲ πράγματι ὁ Θεσεὺς εἶχε φονεύσει ἄθλων οὐ μόνον τὸν Ταῦρον ἀλλὰ καὶ τὸν Δευκαλίωνα,

ὡς ἀναφέρει ὁ Κλειδήμος (ξ. α.), θὰ ἦτο πιθανὸν ὅτι ἡ σύγκλητος καλοῦσα τὸν Θησέα εἰς Κρήτην, δὲν ἐστρέφετο μόνον κατὰ τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ Ταύρου, ἀλλὰ κατὰ τῆς βασιλείας γενικῶς πρὸς ἐγκατάστασιν δημοκρατίας, ὅποτε ἡ ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἀναφερομένη (ξ. α.) κατάλυσις τῆς βασιλείας ἐν Κρήτῃ θὰ συνέπιπτε πρὸς τὴν διαδοχὴν τοῦ Μίνως. Τοῦ Δευκαλίωνος ὅμως βασιλεύσαντος μετὰ τὸν ἄθλον τοῦ Θησέως, ὡς ἐλέχθη ἤδη¹, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ σύγκλητος ἐνδιεφέρετο πράγματι ὑπὲρ τῆς νομίμου διαδοχῆς παρὰ τοῦ Δευκαλίωνος, ὁ δὲ Θησεὺς δὲν ἤθλησε μόνον ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως τῆς κρητικῆς διαδοχῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μετὰ τὸν ἄθλον ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Μίνως Ἀριάδην, ἀδελφὴν τοῦ Δευκαλίωνος καὶ συνήφθη ἢ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Κρήτης.

Παρομοίως δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὁ Μίνως ἐκστρατεύων εἰς Σικελίαν ἀπεσκοπεῖ ἀπλῶς εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Δαιδάλου. Φαίνεται τῷ ὄντι παράδοξος ἡ διοργάνωσις ὀλοκλήρου ἐκστρατείας, παρ' αὐτοῦ τοῦ Μίνως ὀδηγουμένης, διὰ τὴν σύλληψιν ἑνὸς ἀτόμου, τοῦ Δαιδάλου. Ἀντιθέτως νομίζω ὅτι ἡ πόλις Καμικὸς ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐξεστράτευσεν ὁ Μίνως ἐτέλει ὑπὸ τὴν θαλασσοκρατορίαν του καὶ ὅτι ὀχυρώσας ὁ βασιλεὺς Κώκαλος τὴν πόλιν τῇ βοήθειᾳ τοῦ Δαιδάλου οὕτως ὥστε νὰ ποιήσῃ αὐτὴν «ἀνάλωτον», ὡς εἶδομεν, ἐκίνησε τὸν χόλον καὶ τὴν ὑποψίαν τοῦ Μίνως, ὅστις ἐξεστράτευσεν ἐκεῖ ἵνα καταστρέψῃ τὴν ὀχύρωσιν ταύτην, γενομένην ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς κρητικῆς λαβυρινθώδους ἀμύνης. Ἐντεῦθεν παρήχθη ὁ μῦθος ὅτι ὁ Μίνως ἐξήτησε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Δαιδάλου καὶ καθίσταται πιστευτὸν ὅτι ὁ Δαίδαλος ἔφυγε κρύφα ἐκ Κρήτης, ἐνθα ἴσως κατεκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Μίνως ἵνα μὴ διαδώσῃ τὴν κρητικὴν ὀχυρωτικὴν του μέθοδον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, εἰς βάρος τῆς θαλασσοκρατορίας τοῦ Μίνως.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ περὶ διώξεως τοῦ Δαιδάλου εἰς Σικελίαν πληροφορία ἔλκει τὴν προέλευσιν ἀπὸ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, ὅστις ἴσως εἶναι ὁ ἀρχαιότερος γράψας περὶ τούτου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ πληροφορία εἶναι ἀδόκιμος, οὐ μόνον διότι ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης τοῦ περὶ Πολιτειῶν εἰς Ἡρακλείδην ἀποδιδόμενου ἔργου, ἀλλὰ καὶ διότι

1 Ἡ πληροφορία τοῦ Κλειδήμου περὶ φόνου καὶ τοῦ Δευκαλίωνος σὺν τῷ Ταύρῳ ὑπὸ τοῦ Θησέως ἴσως ὀφείλεται εἰς σύγχυσιν μεταξὺ τῶν ἐπιδόξων διαδόχων, τοῦ Δευκαλίωνος δηλαδὴ καὶ τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ Ταύρου.

ὁμιλεῖ περὶ ἀποδράσεως τοῦ Δαιδάλου διὰ τριήρων (Πολ. 40), ἐνῶ αἱ τριήρεις ἦσαν μεταγενέστερον τῶν χρόνων τοῦ Δαιδάλου, ἐφεύρημα (Θουκ. I, 13, Plin. VII, 57, 16) οὐδὲ φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ Δαίδαλος, ἰδιώτης ὢν, διέθετε πολεμικὸν στόλον.

Τοῦναντίον ὁ Δαίδαλος οὐ μόνον καθωδήγησε τὸν Θησέα, ὅπως εἰσέληθῃ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Λαβυρίνθου καὶ φρονέσῃ τὸν Ταῦρον (Ἀπολλόδ. III) ἀλλὰ ἐκ τῆς γνωστῆς παραστάσεως τοῦ Ταναγραίου ἀγγείου (Gaz. Arch. IV. I) μαρτυρεῖται ἡ ἀνάμιξις του εἰς τὸν φόνον τοῦ Ταύρου. Ἡ βοήθεια μάλιστα τοῦ Δαιδάλου πρὸς τὸν Θησέα ἐξησφαλίσθη τῇ παρακλήσει τῆς ἀδελφῆς τοῦ Δευκαλίωνος Ἀριάδνης, προστατευούσης ἐν τῇ διαμάχῃ τὸν βασιλικὸν ἀδελφόν της Δευκαλίωνα ἐναντίον τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ Ταύρου, ἣτις παρεκάλεσε αὐτὸν «μηνῦσαι τοῦ Λαβυρίνθου τὴν ἔξοδον» τῷ Θησεῖ (Apol. Epit. Vat. 1, 7), τοῦθ' ὅπερ, συνδυαζόμενον μάλιστα πρὸς τὸν μετὰ τὸν ἄθλον του γάμον του μετὰ τῆς Ἀριάδνης παρέσχεν λαβὴν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μύθου τοῦ μίτου τῆς Ἀριάδνης, ὡς ἀναγράφεται οὗτος παρὰ Φερεκύδην (Fragm. 106. Schol. Hom. Od. 12, 320).

Ἐὰν ὁ Θησεὺς ἐφόνευσεν τὸν Ταῦρον ἐν Κρήτῃ, ἢ μόνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν δὲ Ταῦρον συνέλαβε καί, ἀφοῦ μετέφερεν εἰς Ἀθήνας ζῶντα, ἐφόνευσεν αὐτὸν ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀναφέρεται καὶ ὡς παρίστατο ὁ ἄθλος εἰς τὸ ἐν Ἀμύκλαις ἔργον τοῦ Βαθυκλέους (Παυσ. IV. 18, 18), δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ εἰκασθῇ. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐφρονεύθη οὗτος ἐν Κρήτῃ, διότι τοῦτο παρεῖχεν ἀψευδῆ βεβαίωσιν τοῦ ἄθλου καὶ συνεπήγετο ἀσφαλεστέραν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἀθηναίων τοῦ φόρου.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἰδομενέως εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, εἰς ὃν μόνον Ἀχαιοὶ ἔλαβον μέρος, δεικνύει ὅτι Ἀχαιοὶ ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης τότε, ἀφοῦ οἱ Κουρητῆς «ἀριστῆες παναχαιέων» ἀναφέρονται παρ' Ὀμήρῳ, ἀπὸ τῶν χρόνων δηλαδὴ τοῦ Μίνως, παρ' Ἡροδότου κατόπιν (I, 2 καὶ IV, 45), ὡς ἐπίσης καὶ παρὰ Διοδώρου (IV, 60) καὶ Στράβωνος (142) ὡς Ἑλληνες θεωρούμενοι, καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες. Ἐκ τοῦ χρόνου δὲ τῆς καταστροφῆς τῶν μεγάλων ἀνακτόρων τῆς Κνωσοῦ (1375 περίπου) καὶ τοῦ χρόνου τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (1184 κατ' Ἐρατοσθένη) συναγεται ὅτι ἐπὶ Ἰδομενέως ὑπῆρχον τὰ μικρότερα μόνον ἀνάκτορα, τὰ μερικῶς ἀνοικοδομηθέντα μὲ μνηναϊκὰ κατὰ τὸν Evans στοιχεῖα, ἅτινα ἐκτίσθησαν πιθανῶς ὑπὸ Μίνως τοῦ Β', τοῦ υἱοῦ τοῦ Διός, καὶ ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν ἀνάκτορα

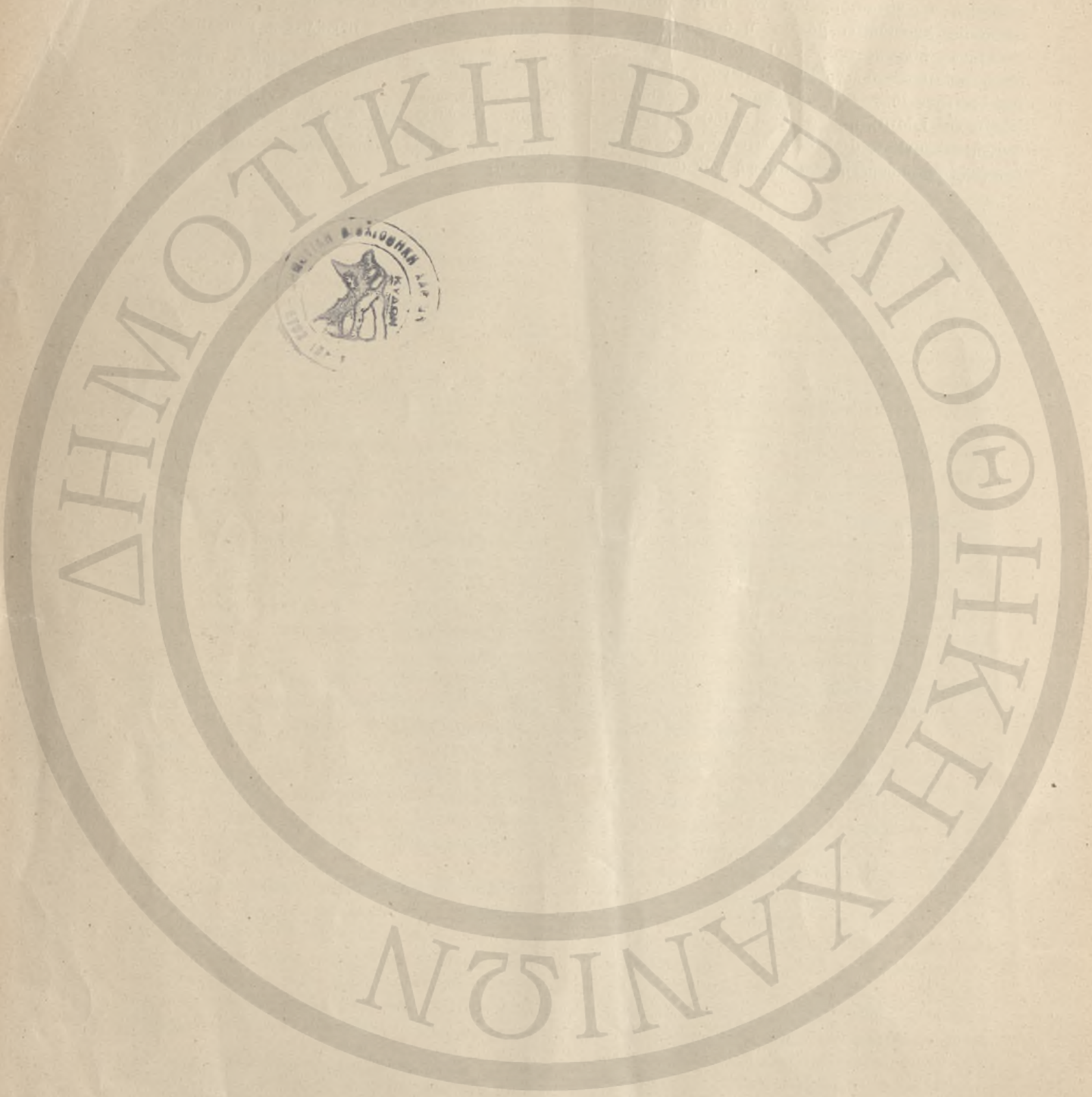
Μίνως τοῦ Β' ἢ τοῦ Ἰδομενέως, ἐνῶ εἰς τὰ παλαιότερα, τὰ καταστραφέντα τῷ 1375 λαμπρὰ ἀνάκτορα προσιδιάζει μᾶλλον ἢ ὀνομασία τῶν ἀνακτόρων Μίνως τοῦ Α'. Ὁ ἀπὸ Μίνως ἐπομένως πολιτισμός, ὁ λεγόμενος Μινωϊκός, τῆς ὑστερας δευτέρας ἰδίως καὶ τρίτης μινωϊκῆς περιόδου (LMII καὶ LMIII), ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1450 καὶ ἐντεῦθεν, ἦτο πράγματι ἀρχαῖκός πολιτισμός, ἐνῶ ἡ εἰς σεισμὸς ἀποδιδομένη καταστροφή τῶν ἀρχαιοτέ-

ρων ἀνακτόρων ἴσως ὑπῆρξεν πράγματι ἀπλῶς συνέπεια τῆς ἀρχαῖκῆς ἐπικρατήσεως ἐν Κρήτῃ¹.

Ἀθῆναι, Φεβρ. 1933.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Δ. ΡΕΔΙΑΔΗΣ

¹ Ἐξ ἐνδείξεόν τινων δύναται νὰ ὑποθεθῇ ὅτι πιθανῶς μεταξὺ τῶν παλαιωτάτων κατοίκων τῆς Κρήτης καὶ τῶν Τρώων ὑπῆρχε ποιά τις συγγένεια φυλῆς. (Ἴδη ἦτο ὄρος ἐν Κρήτῃ ὡς ὁμοίως καὶ ἐν Τροίᾳ, ὁ θεμελιωτῆς τῆς Τροίας Τεύκρος εἶχε σύζυγον Ἰδαίαν νύμφην, Περβλ. Στράβ. 466, ὁμ. Νικολ. Δαμασκ. Ἱστορ. ἐν Προδρ. Ἑλλ. Βιβλ. 237).

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ